

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 6.

V Ljubljani 31. marcija 1888.

Letnik 1.

Kako smo naredili šolski vrt v Dolenjem Logatci.

Spisal in sestavil Vojteh Ribnikar.

IV. Obdelovanje vrta do letošnjega leta.*)

Ker so prejšnja leta zajci delali precejšnjo škodo, bilo je resno misliti, kako bi napravili dobro, visoko ograjo, ako hočemo pričeto delo na vrtu nadaljevati brez ovir.

Na prošnjo krajnega šolskega sveta podelil je visoki deželni zbor kranjski za ograjo 150 gld., predsednik krajnega šolskega sveta Dol. Logaškega, gospod Adolf Mulley, tudi 150 gld., gospod Tomaž Tollazzi iz Dol. Logatca nekoliko hrastov (ta gospod je pred letom dni podaril šoli vrtnarsko orodje, katero je stalo nad 15 gld.), in gospod Josip Slabe iz Dol. Logatca eden močnejši hrast. Iz teh hrastov napravili smo stebre za vrata in špalirje in babe ograji. Iz močnih, po 2 ^m/dolgih desek ter krajnikov, namazanih s kربولinejem, napravili smo lepo visoko, ograjo. Vrtni nasadi so bili tako zavarovani, da niso mogli do njih zajci in druge živali.

Slavna c. kr. kmetijska družba kranjska je podarila šolskemu vrtu 50 gld., s katerimi smo nakupili nekaj sortimentnega drevja, ob ravnih rabatah kraj potov pa tudi napeli ob hrastovih stebrih 3 ^m/_m debel, pocinjen zvež. Tod bodemo vzgojevali kordone (špalirje) in tako gospodarjem kazali in jih privajali ob hišah in vrtih od sadnega drevja napravljati razne lične nasade, ki prinašajo tudi sadje.

Za čebelnjakom smo ogradili poseben prostor, kamor bodemo vsadili v Logaškem kraju rastoče strupene rastline. Na lehi ob plotu pa je vsadil vsak v kmetijski pouk hodeči deček po 2 drevesci, kateri je sam požlahtnil ter ji bode tudi sam sebi vzgojeval. S tem se je obiskovanje šolskega vrta tudi za poznejšnji čas nekako zagotovilo, — ko ima vsak 3 leta v to šolo hodeči deček na vrtu po 6 dreves. K tem drevescem smo postavili lesene ploščice, na katerih so bila napisana imena dotičnih učencev; vzpored in imena pa smo tudi v zapisnik natanko zabeležili, da bi ta ali on imena ne premenjal ali odstranil. S tem se je v učenceh oživilo veselje do sadjarstva, katero pa so še bolj podprla darila, ki sta jih dala v razdelitev med najprirednejše otroke kmetijske šole c. kr. okrajno glavarstvo po gospodu c. kr. okrajnem glavarji dr. Karolu Russu-u (25 gld.) in gospod Josip Brus iz Dol. Logatca (10 gld.). S temi denarji smo omislili vsakemu v kmetijsko šolo hodečemu dečku kujigo „Sadjarstvo ali ovočarstvo“, ki jo je spisal Rihard

*) Glej 2., 3. in 4. št. „Vrtnarja“.

Dolene, šestim najpridnejšim učencem pa po eden pravi cepilni nožek in ostanek v gotovini.

Veselje, ljubezen in spoštovanje do kake reči ima tist, ki jo zna in se je že mlad učil spoštovati in ljubiti jo.

Mislim pa, da, ako dečki pridno v kmetijsko šolo hodijo, in se zlasti na vrtu kolikor mogoče vadijo in uče, da se morajo naučiti vseh potrebnih reči iz sadjarstva.

Zelenjadarstva naj bi se učile le deklice, ker se le ženske pri nas ž njim pečajo. Ker si tukaj vsak kmetovalec sam potrebno zelenjavo prideluje, a je ne prodajajo tako, kakor blizu mest, zato smo odločili le malo leh zelenjadi. Uporabljali bodemo tudi one lehe, ki so počitku v drevesnici namenjene in se morajo zagnojiti. Na teh sadim in sejem domačo, za dobro spoznano zelenjad, poleg nje pa tudi tako, ki se je po drugih krajih prav dobro obnesla, kajti s šolskega vrta more marsikatera nova in dobra reč priti med ljudstvo. Ljudstvo ogleduje vrt, in več nego vse poučevanje more storiti vzgled.

Letošnjo pomlad bodemo zasadili prihodnjo leho drevesnice in pikovali divjake, ter sploh ponavljali delo prejšnjih let.

Jeseni pa bode drevesnica dospela do zvršetka, in pričeli bodemo **redno razdajati do 400 dreves lepih, pravilno vzgojenih, visokodebelnih in domačega podnebja vajenih**. Goli travniki in senožeti bodo za nekaj let nasajeni z lepim sadnim drevjem, — in sadje njegovo pripomoglo bode gotovo do boljše bodočnosti kmetu, šolskemu vrtu in šoli pa naklonilo hvaležnost in ljubezen.

Vsa okolica bode dobila prijaznejše lice ter bode podobna šolskemu vrtu, na katerem raste sedaj, ne všteveni drevesnice in pikovalnice,

32 jabolčnih dreves (pritlikaveev)	18 sort,
25 hruškavih	13 „
2 črešnji	2 „
18 češpelj, renklod, marelic i. t. d.	7 „
95 vrtnic (požlahtnjenih na šipek)	43 „
10 kuten,	
1 Ivanček,	

in več grmov bodečega grozdličja, grozdličja sv. Ivana i. t. d.

Nekaj o razstavah.

V zadnji številki „Kmetovalčevi“ berem vprašanje 31., katero se glasi: „Katero vrste jabolk in hrušek priporočate za naš gorski kraj?“ (A. S. v Bolci.)

Odgovor uredništva se strinja z dosedanjinimi izkušnjami, in gotovo je, da je angleško zimsko zlato parmeno, kaselsko in Blenhajmovo reneto za vsak kraj in za vsako lego lahko priporočati. Tudi štajarski maršlanček*) (mašancelj, mošanegar) se sme živo hvaliti. Izmed hrušek priporoča slavno uredništvo razne moštnice,**) postrvenko, koperčarico***) i. t. d. Konečno smo zvedeli, da bodo letos v Ljubljani napravili sadno razstavo.

Več sadnih razstav sem že videl, a povsod zapazil, da je 1.) sadje pogostoma napačno imenovano, 2.) da imenuje skoraj vsaka vas sadje drugače, 3.) da

*) Kraj, od koder to ime izhaja, imenuje se Borsdorf, in od tod izvira ime „Edelborsdorfer“. Borsdorf pa se slovenski zove Maršlance, Nemci so ime pokvarili ter imenujejo jabolko „Edelborsdorfer“ tudi „Maschanzger“, pravilno Marschlanzer, torej za nas „Maršlanček“.

***) Prve vrste je „Rumelterca“.

****) Navadno „Lieglova zimska maslenka“, katera se sme za vsako lego priporočati. Izvrstna hruška.

je velika skrb razsojaleem, kolikor mogoče vsakega razstavjalca obdariti; 4.) da darujejo za premije le denar ali svetinje, 5.) da taka razstava večkrat škoduje; ker kmetje vidijo lep sad, naročijo si drevesec in cepičev tega sadu, sadijo in cepijo pa brez pomisleka, ali bode tamkaj rodilo ali ne.

Razstava, pravilno urejena, bi pa morala hasniti vsaj deželi in vsem sadjarjem. Naj mi bode torej dovoljeno, nekaj omeniti, kar bi po mojih mislih utegnilo korist razstavi pomnožiti.

1.) Na vsaki razstavi se poseben oddelek odloči, in tamkaj naj vsako sadno pleme ima svoj prostorček.

Naj se ena miza odloči za zlato parmeno, druga za avstrijanko (pariški rambur), tretja za štetinca i. t. d.

Na prvi mizi torej nahajamo angleško zimsko zlato parmeno iz Ljubljane, iz nje okolice, iz Kranja, iz Loke, izpod Šmarne gore, z Ježice i. t. d., in po tem bomo vedeli, za kateri kraj bomo zlato parmeno posebno priporočali.

Če zvem, da je v Kranji visoka jugozahodna lega zlati parmeni, visoka jugovzhodna pa štajarskemu maršlančku primernejša; da avstrijanka v južni, v srednji legi v Litiji najlepša postane; da nižava pri Šent Vidu najlepše maslenke rodi: ne bode težko v nekoliko letih vsakemu sadjarju kaj trdnega svetovati.

2.) Vsaka razstava ima namen, da se kmet uči, podpira in obdari. Ako kmetu eden, dva ali pet goldinarjev izročim v darilo, ter gre potem v štacuno in si kupi blaga ali usuja za škornje, gotovo mu je bila razstava v veselje in na korist. Ako pa pridnemu poljedelcu namesto srebrnjakov podarim 20 lepih požlahtnjenih drevesec ali 2 mernika žlahtnega ovsa ali lepega merjaščka angleškega plemena ali prav dobre vrtno škarje, katere režejo, a ne žagajo; ako mu podarim dobro jekleno motiko ali lopato: dal sem mu kapital, kateri mu daje več let lepe obresti.

Razveselil in poučil nisem kmeta le z besedo, ampak z dejanjem, prodajalec premije pa je lepege dobička vesel in se še trudi za bodoče razstave zopet lepih pridelkov in izdelkov pripraviti, in tako, mislim, vpliva ta dar na vse strani koristno.

Šent Jur n. j. ž.

Dr. Ipavic.

Zakaj moramo redno obrezovati prtično drevje?

Vsako prtično drevo je treba obrezovati. Z obrezovanjem dosežemo različne namene. Narejajo se tako lesne mladike, na katerih so organi, t. j. listje, da vzprejemajo hrano iz zraka. V obče smemo trditi, da se drevo kolikor več listja ima, toliko bolje hrani in da je toliko krepkejše. Kako se torej delajo lesne mladike, ki razvijajo samo listje? Z močnim skrajšavanjem na dva do tri pope! Zakaj? Drevesne veje so v popolnem soglasji s koreninami. Vsaka veja ali mladika ima svoj delež od korenin; če ji tega vzameš, ne more uspevati, t. j. ne more novega lesa delati, dokler se ne nadomestijo korenine.

Če torej skrajšamo mladiko na dva popa, dobodeta ona dva od njima namenjenih korenin ves sok, ki ga je imela dobivati vsa mladika. Kaj se zgodi? Iz teh dveh popov vzrasteta močna poganjka, katera povečata drevo. Kaj se pa zgodi, če ne skrajšamo mladike? Mladiki namenjene korenine bi morale potem 20 ali še več popov preskrbovati s sokom, vzrasli pa bi le kratki in slabotni poganjki, in ker tišči sok le proti vrhu, ostali bi spodnji popi gluhi. Ti kratki poganjki so potem navadno sadni les ali se vsaj v kratkem izpremene v takega. To je prav, rekel bi marsikdo. Ne, to ni prav, ker tako neobrezano drevo bi kmalu poginilo. Zakaj? Te kratke mladike, ki imajo uže evetne pope, porablajo ves sok za se, a drevo ne more tvoriti novega lesa. Vsled tega izgubi drevje listje, zato pa ne more iz zraka jemati dovolj živeža niti si ne more soka upodabljati (asimilovati),

in slednjč pogine. Vzlic gnojenju? Vzlic! Kajti vsako drevo jemlje hrano iz zemlje in iz zraka. Ako ne more hrane jemati iz zraka, mora poginiti, če raste v še tako plodnji zemlji.

Ako bi kedo pritličnega drevesa, ki ima uže lesno obliko, ne obrezoval, zgodilo bi se to le: V prvem letu bi drevo nekoliko rodilo, a razvilo bi prav malo lesnih poganjkov. V drugem letu bi bilo obsuto s sadnim lesom, cvelo bi močno, rodilo pa ne, ker bi mu vsled slabosti odpadalo cvetje. V tretjem letu bi pa začelo hitro hirati ter potlej bi tudi kmalu poginilo.

Sadjarju, ki goji pritlično drevje, tvoriti je drevesu z rezatvijo les in sadje To je najvažnejše pravilo! Ako ni moči uže lesa tvoriti, potem je drevo izgubljeno: rešiš je le, če je prav močno skrajšaš, s tem pa izgubi obliko, ki si mu jo prej pridobil z velikim trudom.

Kratka rezatev (na dva ali tri pope) dela les, dolga (na pet do šest popov) dela pa sad. Zakaj? Ako krajšamo na pet popov, dasta zgornja popa kakega močnega drevesca dva kratka lesna poganjka, iz tretjega popa naredi se sadni les, četrti pop izpremeni se v cvetni pop, in peti pop ostane gluh. Pri slabem drevescu se naredi morda poganjek samo iz zgornjega popa, drugi se izpremene v sadni les, ki prihodnje leto rabi toliko soka, da zelo oslabi drevo.

Za rezatev je rabiti vedno le dober in oster nož. Kadar obrezuješ drevje, bodi si na vrtu ali v drevesnici, pritlično ali visokodebelno, odreži mladike vselej tikoma enega popa. Podobi 21. in 22. kažeta nepravilno rezatev, podoba 20. pa pravilno. Tudi kadar odrezuješ les tikoma kakega debela, moraš pravilno rezati. Podobi 24. in 25. kažeta ti nepravilno odrezano mladiko, podoba 23. pa pravilno.

Raznotere vrtnarske reči.

Sadjarji pozor! Vse sadno drevje kaže letos obilo rodnega lesu, in ako ne bode kvare delala kaka vremenska nezgoda, imeli bodemo letos izvrstno sadno letino. Nekaj je pa vendar še, kar preti uničiti up do dobre letine, to pa more sadjar sam odvrniti. To so gosenice. Gosenic bode letos izvenredno veliko, in ako ne bodo vsi oni, ki so poklicani delati, da se zatre mrčes, izpolnili svoje dolžnosti, potem nam ni misliti na obil pridelek. Zatorej na delo vsi sadjarji! Vsak naj za se izpolni svojo dolžnost ter drevje do čistega obere gosenic, potem pa naj zahteva, da tako stori tudi njegov sošed. Deželna postava je na strani umnega sadjarja; ako brezumen gospodar noče svojega drevja očistiti gosenic, tedaj ima županstvo pravico siliti ga k temu. Torej sadjarji, ako hočete imeti obilo sadja, izpolnite svojo dolžnost, a silite tudi županstva, da jo izpolne.

Da ti breskve, katere nočejo roditi, vendar le rode, moraš jim pognojiti s pepelom. V Ameriki, koder imajo velikanske breskove nasade, izkusili so namreč, da dela pepelika (potašel) breskve rodne. Pepela natrosi okoli debela in sicer precej daleč na okrog, najmanj pa toliko daleč, dokler sega krona.